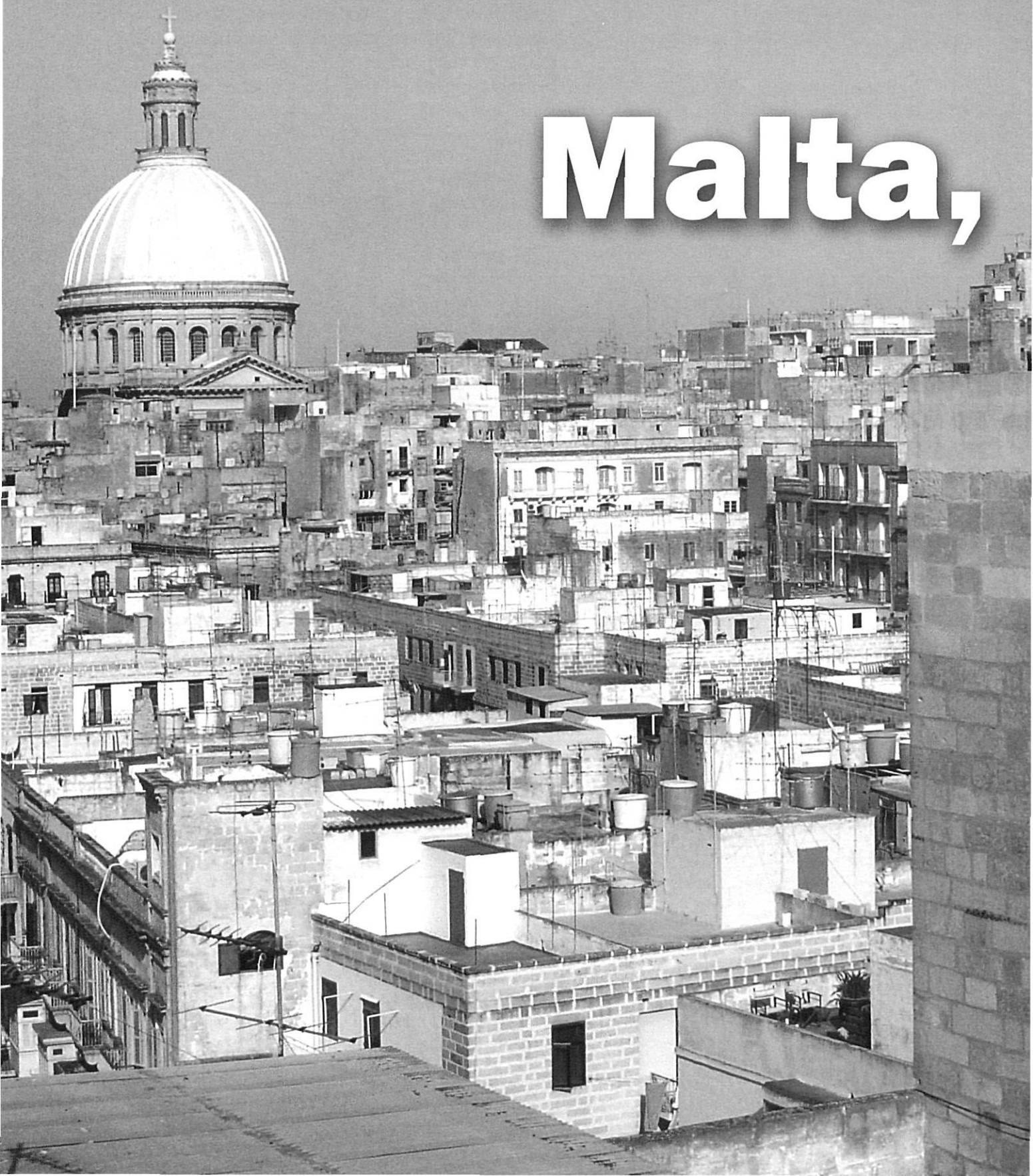


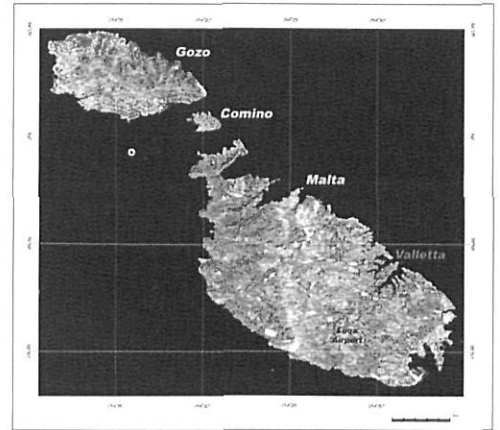
viatges

Al cor de la Valletta, una lluent estructura
-la cúpula de la Catedral de Sant Pau-
s'enlaira, gairebé irreal, per sobre dels terrats.



Malta,





un destil·lat deliciós

Dani **Vivern** — «Malta és l'essència de la Mediterrània». Vaja, quin tòpic! -pensarà el lector, ja massa escamat pels excessos turístics, culinaris, culturals i geopolítics a què el concepte «Mediterrània» s'ha vist sotmès en els últims decennis. Doncs sí! Malta és un deliciós destil·lat en què hi ha sabors, olors, sons i colors de l'Empordà, d'Andalusia, de la Itàlia meridional, de Grècia, de Tunísia, d'Israel... Tot en un petit món format per tres illes -Malta, Comino i Gozo- la més gran de les quals, Malta, només fa 15 per 27 quilòmetres. País petit, endreçadet, amable, que convida a contemplar més que a visitar...

Feia massa anys que m'havia promès anar a Malta. I ja tocava. Per a mi era d'aquells països una mica misteriosos, dels quals no coneixem gaire potser perquè els nadius tampoc no estan gaire interessats a donar-se a conèixer en excés, no fos cas que els de fora els espatlléssim alguna cosa. Potser sonarà excessiu això de «misteriosos» per a un país que, a més, ja és part de la Unió Europea. Sí, d'acord, però, ¿què en sabem, realment? Un repàs a la seva història no fa més que complicar les coses. Les primeres restes de civilització, en forma d'abundants temples megalítics, són les més antigues de tot el Mediterrani: tenen cap a 7.000 anys; no en sabem ni el nom, d'aquells constructors. Més tard, molt més tard, cap al 900 aC, hi arriben els fenicis. I llavors allò ja no té aturador: cartaginesos, romans, bizantins, àrabs, normands, espanyols, anglesos... fins que, fa com qui



Omnipresents, les escales permeten baixar i pujar directament dels carrers principals de la Valletta fins als molls.



Al vespre, el ritme de la ciutat –ja prou pausat– es fa més lent, i convida al passeig vora l'aigua.



Una muralla encercla l'antiquíssim complex megalític de Ggantija, a l'illa de Gozo. Al fons, un dels característics pobles maltesos.



Una curiosa mescla de política, religió i gastronomia. Per cert, «ross u spaghetti» no és altra cosa que «arròs i espagueti».

diu quatre dies, el 1964, Malta assolí la independència. I ni així es resolen els enigmes, ja que fins i tot els maltesos continuen discutint si el nom del país ve del grec *melitta* (abella), o del fenici *malat* (port). Per acabar-ho d'adobar, els mites i realitats sobre els cavallers de l'Orde de Malta, els pirates, els tresors ocults i les llegendes de què es farceix la història maltesa fan que el visitant hi arribi esperant trobar alguna quinta essència que expliqui d'una vegada per totes on som, qui som i on anem. I, en realitat, potser sí que Malta ofereix respostes profundes al visitant inquiet, però són molt més senzilles que tot això.

La primera imatge que tinc de l'illa és una mena de tapís format per camps florits, entre els quals sorgeixen pobles grans, amb esglésies contundents, enormes i desproporcionades per a les aglomeracions que hi tenen culte. Només un detall: dues de les quatre cúpules eclesials més grans d'Europa són en aquestes illes.

I després, la llum: intensa, penetrant, fins i tot en dies en què el sol està entelat. Som al març, i penso que encara bo, perquè a l'estiu aquella claror deu ser realment enlluernadora. Serà influència del mar, que és visible des de molts punts de les illes? O serà per aquella pedra tova, de color ametlla clar, tallada a grans peces rectangulars, amb què són fetes totes les construccions i edificis?

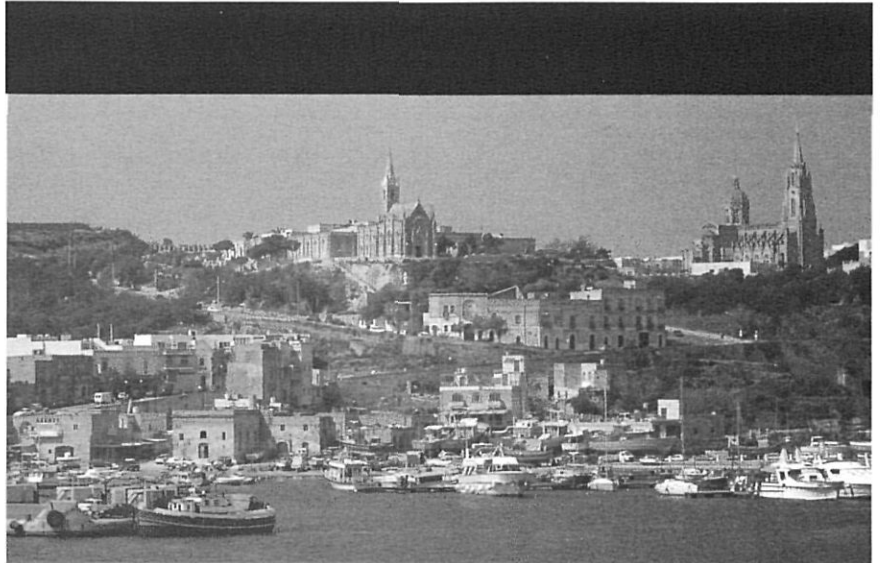
La Valletta

És altament improbable que algú que no hagi estat mai en aquestes illes en sàpiga dir el nom d'una ciutat que no sigui la capital: la Valletta, gairebé perduda en la gran conurbació formada per les ciutadelles de Senglea, Cospicua, Vittoriosa i Sliema. De fet, Valletta –com l'anomenen els nadius– és un barri, format per una graella d'una dotzena de carrers que es creuen en angle més o menys recte, i circumdat per les aigües dels ports –els sinuosos ports– que separen les ciutats esmentades. És com si un gegant colossal hagués premut la costa amb la mà oberta, i hagués

enfonsat el terreny amb els cinc dits, fins aconseguir una empremta immensa formada per entrants del mar. El resultat fa pensar en un Istanbul en petit, on les mesquites han estat substituïdes per fortificacions medievals, barbicanes, esglésies i cúpules catedralícies.

La Valletta, o més ben dit, la porta d'entrada a la ciutat vella, és el centre neuràlgic dels transports terrestres. Allà, en un plaça circular, trobem la terminal de tots els autobusos de l'illa. I és el transport que tant turistes com maltesos fan servir per arribar a qualsevol punt que se'ns acudí, perquè –cal dir-ho– aquest servei està ben estructurat i funciona a la perfecció. Això sí, els vehicles, d'un groc llampant, s'han fet famosos per les seves formes arrodonides, pròpies dels anys 50, i que han perdurat fins avui gràcies a la tendència britànica de preservar les tradicions. En alguna cosa, a part de l'idioma, s'havia de notar el període de dominació anglesa. Però, contra tot pronòstic, l'anglès no s'ha cruspit l'idioma local, ni tan sols a ciutat. El maltès, tant a la Valletta com als pobles de l'interior o de la costa, és la llengua emprada correntment per la població. Tothom és, en principi, perfectament bilingüe, però de tant en tant trobo gent que no va gaire lleugera parlant en la llengua de Sa Graciosa Majestat.

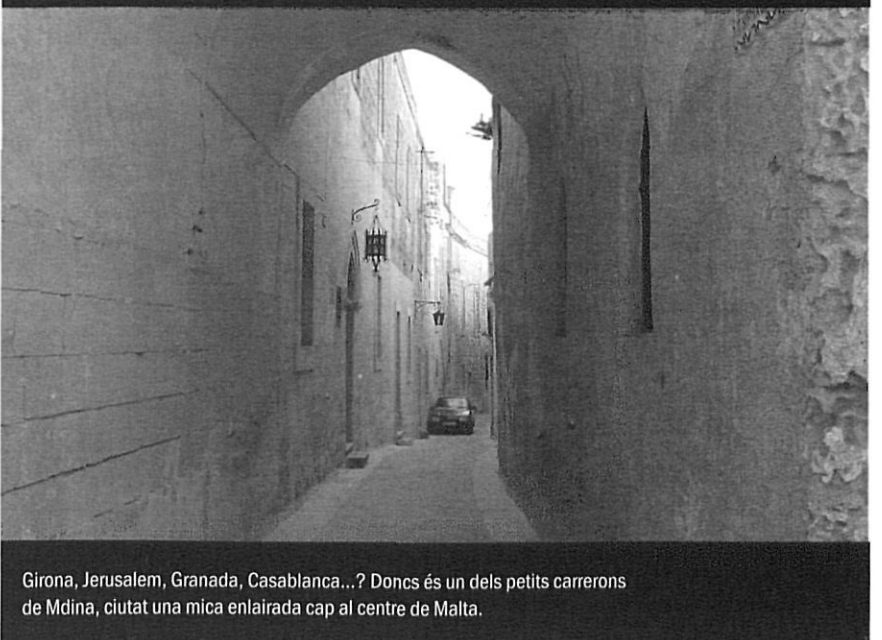
Una primera passejada per la capital ja posa el visitant en guàrdia respecte al tema lingüístic: la llengua anglesa abunda, però el maltès encara més. En els cartells i senyals, a les esglésies i comerços, a les targetes del telèfon públic, a tot arreu hi ha una presència orgullosa de l'idioma local, que és una sorprenent barreja d'àrab dialectal, italià, català (sí, hi ha paraules calcades del català!) amb algunes pinzellades de grec i els inevitables anglicismes. I tot aquest còctel, escrit en alfabet llatí amb algunes lletres lleugerament modificades. Em sorprèn desxifrant noms com *San Gwann*, pronunciat exactament com «Sant Joan», o d'altres més críptics, com la població de Marsaxlokk, que es compon de



Els ferris que fan la ruta entre les illes arriben a Gozo pel port de Mgarr.



La majoria d'edificis –amb la trista excepció dels més moderns i funcionals– ostenten uns balcons ben treballats, amb tancament de fusta molt característic.



Girona, Jerusalem, Granada, Casablanca...? Doncs és un dels petits carrerons de Mdina, ciutat una mica enlairada cap al centre de Malta.



Les barques a Marsaxlokk, siguin de la mida que siguin, són pintades de colors vius, com més cridaners millor.



Les reminiscències del domini britànic –aquí, aquesta cabina telefònica– contrasten fortament amb l'arquitectura tan mediterrània del país.



Una església monumental per a un poble com Tarxien, de 8.000 habitants.

marsa (port) en àrab nord-africà, i *xlokk*, pronunciat «xaloc». El combinat, justament, vol dir «port de xaloc».

Una mirada als diaris locals confirma l'existència d'una equilibrada convivència entre l'anglès i el maltès, ja que hi ha rotatius en les dues llengües, però no barrejades: els diaris anglesos, en anglès, i els maltesos, en maltès exclusivament.

La visita a la capital i als seus ports és un espectacle que s'ha de prendre amb mesura i amb temps. Amb mesura, perquè no és fàcil resseguir les escales, pujades i baixades amb què aquells barris s'han anat encimbellant sobre les entrades del mar. Amb temps, perquè ens en cal una bona dosi per resseguir a peu les raconades, creuar d'un sector a l'altre i gaudir de la millor vista segons si és al matí o a la tarda, ja que l'espectacle de les muralles amb el sol batent-hi varia naturalment segons l'hora del dia, i es capgira l'escenari d'una hora a l'altra, en un joc imponent d'ombres i llums. De nit, les enormes cúpules enllumenades es reflecteixen a les aigües del Grand Harbour i del Marsamxett Harbour, en una simfonia de llums daurades sobre el negre de l'aigua, només trencat pel pas de les embarcacions.

Les esglésies de la capital –i la majoria de les moltíssimes que es troben en aquest país ferventment catòlic– enganyen el visitant. D'una austeritat notable a l'exterior, passen a una increïble sumptuositat a dins. La tècnica del dibuix amb marbres de diferents colors és omnipresent: als terres, a les columnes, parets... els tons daurats i els vermells rabiosos són habituals en la decoració de fons de molts temples, amb un esclat de color al qual nosaltres no estem gens acostumats.

Camps, turons i vestigis arqueològics

Sortir de la zona urbana en autobús significa superar uns quants barrancs passant per túnels i ponts, fins que les cases i edificis es dilueixen imperceptiblement fins a donar pas a camps d'un verd intens, no gens esperat en

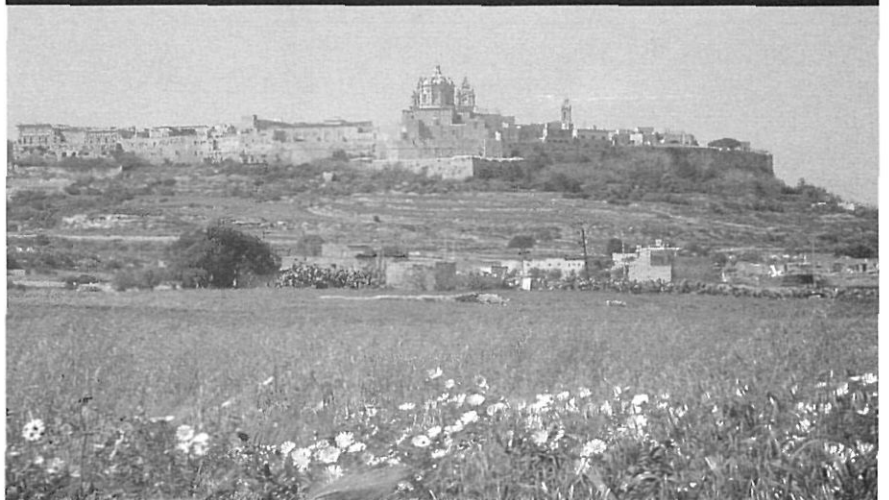
terres tan meridionals i properes a la costa africana. D'altres camps, separats per parets de pedra seca, mostren en canvi els colors de la primavera: blancs, grocs, rosats... A cada moment, una població: a poca distància les unes de les altres, destaquen a molts quilòmetres per la immensitat de les seves esglésies, en plural. No en tenen prou amb una per a cada poble. A mesura que avancem cap al sud, el terreny s'eleva. Observo en el mapa que la costa meridional és la menys habitada, i acaba de forma abrupta amb els penya-segats de Dingli, de gran alçada, que superen ben bé els 250 metres. Però no és aquest el lloc que em crida més l'atenció, sinó la ciutat doble de Mdina i Rabat, que, per estar situada cap al sud, en posició lleugerament elevada sobre una zona de turons, permet tenir una vista magnífica de gran part de l'illa de Malta, de la cúpula neoclàssica monstruosament gran a la veïna ciutat de Mosta, al nord, i fins i tot de les principals estructures de la capital, en la llunyania, al nord-est. Això, sense comptar amb el deliciós laberint de carrers medievals de Mdina, que en alguns moments fan pensar en els carrerons del voltant de la catedral de Girona.

Hi ha pocs punts en aquestes illes que no ofereixin algun atractiu arqueològic. Els temples megalítics de Ggantija, a Gozo, o els de Tarxien, molt a la vora de la capital, inquieten per la seva antiguitat i pel seu mutisme, tot i els esforços dels arqueòlegs per treure l'entrellat de la seva autoritat i ús. L'únic que en saben és que estaven dedicats al culte d'una deessa, i que segurament els seus constructors formaven part d'una societat d'estructura matriarcal.

Sant Pau, com ell mateix explica als *Fets dels Apòstols*, va arribar a l'illa en haver naufragat el vaixell que el duia a Roma. D'aquest episodi, en trobem vestigis en l'anomenada cova de Sant Pau. És un recinte subterrani que havia estat presó romana, i que, ja abandonada aquesta funció, serví de refugi al sant i als seus companys durant la seva estada a l'illa.



Una de les moltes entrades amb què el mar fragmenta la capital.



La ciutat de Mdina, en una vista des dels camps que l'envolten.



Després de la famosa Creu de Malta, l'ull que vigila el port de Valletta és un dels símbols més reproduïts de les illes.

La gent

N'hi ha que afirmen que els catalans, per viure en una terra de pas, som els europeus amb més barreja genètica, i que tenim sang ibèrica, celta, grega, fenícia, itàlica, jueva, germànica, àrab... No ho sé, però en canvi puc assegurar que els maltesos podrien passar perfectament per catalans, o nosaltres per maltesos. Vaja, que la barreja nostra i la d'ells no deu ser gaire diferent en composició, perquè el resultat tipològic és molt similar. Fins i tot el seu tarannà és si fa no fa el nostre. Són gent que aprecia molt les tradicions, especialment les religioses. Els menjars associats al cicle anual de festes recorden els nostres torrons, panallets, tortells, neules, etc. La Setmana Santa a les illes es viu amb una intensitat i omnipresència aclaparant. Tothom se saluda amb un «bona Pasqua!», expressió que es fa extensiva fins i tot als turistes com nosaltres. Les manifestacions religioses consisteixen en processons molt a l'estil de les de casa nostra, pausades, solemnes, silencioses, no pas com a Andalusia o a Itàlia meridional, on són més festives i arravatades. Un costum ben curiós és el de les *wirja*, exposicions on, com si es tractés d'un pessebre nadalenc, s'instal·len representacions del Sant Sopar amb figuretes de Crist i els apòstols, amb la taula parada, el xai pasqual, el pa i el vi... A vegades les figuretes deixen pas a figures de mida natural, i també hi ha la variant dels sants sopars «vivents»... És una religiositat viscuda per tothom, fins i tot el jovent, que assisteix a les processons amb una vestimenta que contrasta brutalment amb la seva actitud de respecte: és habitual veure-hi noieta de



Des de qualsevol punt, es veuen les muralles i el mar com si competissin per l'espai on s'aixeca la minúscula capital.

quinze o setze anys amb minifaldilla, sabates de taló i un *top* d'aquells que mostren la panxa, però totes amb un posat circumspecte i recollit...

Els maltesos són gent senzilla, en el tracte, en el fer, en el parlar. Els que tenen contacte professional amb els turistes —xofers, cambriers— són servicials, però no servils. Les botigues de barri o de poble tenen encara aquell fer i aquella atmosfera que, a Girona, era corrent en els petits comerços fa 30 anys. La tria i la compra d'objectes, records o menjar es fa agradable, ponderada i amb el *tempo* que cal.

Tothom aprecia la bona taula, i als nadius els complau comprovar que els visitants també en gaudeixen, especialment si noten interès pels seus productes més estimats: el formatge, les olives, el xai, la pastisseria...

Em va fer l'efecte que els maltesos aprecien molt l'espai obert, la disponi-

bilitat d'un horitzó a punt per poder-s'hi encantar, per passar-se estones contemplant, observant. Un dels símbols més repetits en el repertori icònic de l'illa és un ull de pedra que observa l'entrada del port, esculpit en una de les torres de guaita, fent de complement a una enorme orella, també esculpida en pedra, a la mateixa torre. I vaig pensar que justament deuria ser això, l'essència del país: contemplar i escoltar. Es tractava de provar-ho. I va funcionar! Malta començava a revelar el seu secret: només calia deixar carta blanca a l'atzar, anar a parar a un mirador, a una plaça, a una església, a un roquissar vora el mar. Llavors, es tractava d'asseure's i deixar que la mirada actués, i que l'orella escoltés,

nítids i separats, els sons i els silencis: els jocs de la mainada, aquella parla en la qual identifiqués, de tant en tant, paraules compartides; els xisclets i evolucions dels ocells volant en estols per sobre d'un petit poble de pescadors; la remor de la brisa i les flors entre parets de pedra que s'aguanten des de fa set mil·lennis... o la majestuositat dels vaixells sortint cap a Sicília, Grècia, o cap a les illes veïnes.

És aleshores quan es capta el misteri de Malta: que no hi ha cap misteri, sinó pau per a qui la vol, calma per al que odia la pressa, temps per a qui l'ha estat perseguint. Aquest és el tresor ocult, el *falcó maltès* per excel·lència.

Llavors, només llavors, és quan és possible que els visitants «trobin els camins dels vells anhels, / plens de ventures, plens de coneixences».